

SEF OBITELJI VITTURI

Sandra Šustić

Kaštel Stari, veljača 2004.

SADRŽAJ:

UVODNE NAZNAKE	1
1. POVIJEST I OBILJEŽJA PROIZVOĐAČA SEFOVA	1
2. SEF OBITELJI VITTURI	6
3. ZATEČENI SMJEŠTAJ I STANJE OBJEKTA PRIJE RESTAURACIJE	10
4. ANALOGIJA	12
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	20
BILJEŠKE	21

UVODNE NAZNAKE

Sef (eng. *safe*) označava metalnu, obično čeličnu blagajnu u kojoj se čuvaju dragocjenosti, a može biti u banci, u kući, uzidan ili samostojeći. Ne samo u Hrvatskoj, već općenito i u svjetskoj znanstvenoj i stručnoj literaturi evidentan je nedostatak sustavne obrade tematike iz područja povijesnoga razvitka i značenja sefova u svijetu. Cilj ovoga rada nije i ne može biti ispuniti navedenu prazninu, već dijelom pokušati sagledati utjecaj nekolicine svjetski poznatih proizvođača sefova koji su svoje proizvode plasirali na području Splita, Kaštela i Trogira tijekom devetnaestog stoljeća. Naime, okosnica rada prikaz je sefa obitelji Vitturi iz 1890-tih godina, danas smještenog u svojem izvornom ambijentu dvorca Vitturi u Kaštel Lukšiću. Odgovornost za potrebnu restauraciju i revitalizaciju ovog iznimno važnog predmeta preuzeli su Turistička zajednica i Muzej Grada Kaštela.

Na spomenutom području između Splita, Kaštela i Trogira poznato je 20-tak ovakvih oblikom i ukrasom sličnih sefova većinom izrađenih od pet različitih bečkih proizvođača, i to: **F. WERTHEIM & CIE**, **M. ADLERSFLUEGEL**, **S. BERGER**, **C. JAHN**, **THEODOR WIESE & CO**. Svrha im je bila isključivo funkcionalna iako su i figuralno izvedeni – služili su kao dobro osigurano mjesto gdje su se čuvale dragocjenosti i novac.

Njihova pojava koncem devetnaestog stoljeća podrazumijeva nastanak i razvitak građanske klase koja prati austrijsko građansko društvo. Narudžbe za izradu sefova u Beč šalju novi obogaćeni trgovci kojima oni postaju neophodni u svrhu poslovanja i čuvanja svojih novostečenih dragocjenosti. Šalju ih i bratovštine, plemićke obitelji, institucije kao što su oružane snage, općinske uprave, željezničke postaje, škole i sl.

1. POVIJEST I OBILJEŽJA PROIZVOĐAČA SEFOVA

U 19. stoljeću u Beču započinje proizvodnja vatrostalnih sefova. Razlikujemo približno 10-tak različitih tipova koji se ponavljaju kod svih proizvođača. Njihove različitosti svode se prvenstveno na broj vratnica, dimenzije, težinu i podjelu unutrašnjeg prostora, što je uvjetovalo prodajne cijene koje su varirale od 30 do 1750 austrijskih kruna.¹

Kao prvi i najcjenjeniji među proizvođačima ističe se **Franz Wertheim**.

Portret Franza Wertheima

Franz Wertheim rodio se 12. travnja 1814. godine kao sin trgovaca u Kremsu. Nakon školovanja i šegrtovanja upotpunio je svoje tehničko znanje putovanjima u Njemačku, Francusku i Englesku. Nakon što se vratio prodavao je alate i uskoro je proizvodio vlastite. Upotrebom izvrsnog *Styrianskog čelika* stekao je internacionalni ugled, a 1845. na trgovinskoj izložbi proizvoda dobio je prvu nagradu za svoju kolekciju alata.

Godine 1848. ukradeno je 6000 guldena iz njegove uobičajene škrinje, pa je tako Franz Wertheim došao na ideju da proizvede sefove od željeza.

Već je 1852. godine, kao prvi čovjek u Habzburškoj monarhiji, zajedno s osamdesetero zaposlenika, započeo produkciju vatrostalnih i za pljačke neprobojnih sefova. Tvrtka «*Franz Wertheim & Friedrich Wiese*» započela je s radom u staroj zapuštenoj tvornici svijeća.

Brojnim patentima i izumima stekao je internacionalan uspjeh. Bio je istaknuta ličnost koja je opskrbljivala čitavo Austrijsko tržište svojim uslugama. On je taj koji je utro putove novoj reklamnoj prirodi poslovanja.

Prizor požarnog pokusa iz 1853., Beč

1853 godine dogodila se prva požarna proba u blizini Belvederea u Beču. U prisutnosti državnih poreznika, predstavnika raznih udruga i tisuću gledalaca, tri sefa izložila su se otvorenoj vatrenoj stihiji u vremenu od nekoliko sati. Nakon otvaranja sefova sav sadržaj koji je bio u njih pohranjen ostao je sačuvan.

1857 godine Franz Wertheim organizirao je još jedan uspješan požarni pokus u Carigradu, u prisutnosti sultana i čitavog sekretarijata.

Prizor požarnog pokusa iz 1857, Carigrad

Godine 1858. prema narudžbi ministarstva trgovine, izveden je požarni pokus u zatvorenoj pocakljenoj peći porculanske tvornice u Beču. Dosegnuta je temperatura od preko 1000°C. Sadržaj sefa bio je neoštećen, a brave na vratima bile su i dalje uporabljive.

Godine 1863. stvorena je nova zaštitna brava tzv. «*Wertheimova dvostruka brava*».

Sredinom 1869. godine bio je u pratnji cara Franza Josefa I. na otvaranju Sueskog kanala, kao njegov osobni stručnjak za industriju. Uz navedeno, Wertheim je bio i zastupnik u Donjeaustrijskom parlamentu, okružni vijećnik u Beču, potpredsjednik udruge bečkih trgovaca i sindikata, predsjednik Donjeaustrijske trgovačke organizacije i kustos Austrijskog muzeja umjetnosti i industrije.

20.000-ti sef tvrtke
Wertheim, 1869.g.

Godine 1869. naveliko je proslavljeno dovršenje 20.000-tog sefa. Na gozbi sa 1200 pokrovitelja na čelu s predstavnicima oružanih snaga i vlade, predstavnika banaka i industrije, te umjetnosti i znanosti slavili su s čitavim osobljem. Josef Strauss, isključivo za ovaj događaj, komponirao je polku «*Feuerfest*».

1876 godine proizveden je prvi «čelikom oklopljen sef». Javne probne pljačke organizirane su u Beču, Bukureštu, Trstu, Carigradu i Milanu s ciljem testiranja kvalitete inovacije. Daljnji razvitak snage njegovih čeličnih sefova i produkcija samih sigurnosnih brava dovela je Wertheima do sudjelovanja na brojnim izložbama: 1873. svjetska izložba u Beču, 1877. internacionalna izložba u Kapstadtu, 1878. svjetska izložba u Parizu i 1879. svjetska izložba u Sydneyu.

Kada je Franz Freiherr von Wertheim umro u Beču 3. travnja 1883. godine, imao je titulu imperijalnog člana vijeća i rang imperijalnog švelje uz mnoštvo odlikovanja i medalja. Bio je počasni građanin Kremisa, Scheibbisa, Steyera i Neustifta. Njegovo industrijsko blago sastoji se od tvornica alata u Kremisu i Neubergru kod Scheibbisa, od tvornice srpova u Himmelau te tvornice sefova u Beču.

Godine 1910. tvrtka Wertheim uvodi još jednu inovaciju i započinje s proizvodnjom sefova otpornih na rezanje plamenikom (brenerom).²

Naljepnica s Wertheimovog sefa iz
kuće obitelji Kuzmanić iz Kaštel Novog

Na Wertheimovim se proizvodima, kao i kod svih ostalih proizvođača, nalazi naljepnica tvrtke s promidžbenim obilježjima (poruke i apeli na sigurnost, adresa proizvođača, premije, osvojene nagrade i sl.).

Detalj s naljepnice

Na njoj je, u gornjem središnjem djelu, smješten grb austrougarske monarhije u eliptičnoj okvirnoj formi. Međutim, to mjesto na naljepnicama drugih proizvođača, zauzima logotip s njihovim inicijalima.

Wertheimove zasluge nadživjele su i njega samog, stoga njegovi sefovi i dan danas uživaju imidž vrhunske kvalitete.

Kao jedan od Wertheimovih značajnih konkurenata ističe se **Mathias Adlersfluegel**. Rođen je 7. siječnja 1868., a preminuo je 1. rujna 1933. godine u Beču.

Osim što je bio proizvođač sefova, od 1898. do 1918. godine, radio je kao direktor škole i predstavnik militarističkog vijeća. Također, bio je član općinskog vijeća da bi 1903. godine postao upraviteljem općine. Od 1914. do 1920. godine predsjedao je Dvanaestom Bečkom općinom.³

Naljepnica s Adlersfluegelova sefova iz kuće obitelji Kuzmanić

Naljepnice koje je koristio za obilježavanje svojih sefova, za razliku od Wertheimovih, nešto su jednostavnijeg grafičkog rješenja sa standardnim promidžbenim obilježjima.

Detalj s naljepnice

Logotip Mathiasa Adlersfluegela prikladno dizajniranih inicijala proizvođača istaknut je u središnjem gornjem dijelu naljepnice.

Još jedan istaknuti proizvođač koji je svojim asortimanom obilježio ovo područje bio je **Leopold Fleischer**. Rođen je 1831. u Muehlbachu kod Eppigena, a umro 1907.⁴

Naljepnica s Fleischerovih sefova iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu

Naljepnice koje je Fleischer koristio za obilježavanje svojih sefova, iako različite u odabiru kolorita, ponavljaju gotovo identičan sistem uobičajenog uokviravanja promidžbenih poruka kao što je onaj na naljepnici M Adlersfluegela.

Detalj s naljepnice

Logotip Leopolda Fleischera ni po čemu se ne razlikuje od logotipa ostalih proizvođača. Naime i ovdje je riječ o prikladno dizajniranim inicijalima proizvođača smještenih u središnji dio naljepnice.

Slijedeći poznati proizvođač, čiji se rad ne može izostaviti u analizi tvoraca sefova koji su obilježili ovo područje je S. Berger.

Naljepnica s Bergerova sefa,
župni ured, Kaštel Štafilić

Njegova naljepnica jednostavnim dizajnom pomalo odudara od ranije prikazanih naljepnica, a da je u pitanju skromnost pokazuje i sam odabir neplastificiranog papira. Međutim, prvi put nailazimo na demonstrativni prikaz testiranja sefa na požar, smješten u donjem djelu naljepnice.

Detalj s naljepnice

Bergerov logotip razlikuje se od navedenih prvenstveno po tome što ne zauzima eliptičnu formu nego je trokutastog oblika. Također, kako bi stilizirao inicijale proizvođača, a ujedno i postigao promidžbeni element snage i sigurnosti proizvoda, dizajner koristi grifone – čuvarе blaga i riznica.

Još jedna zanimljivost u istraživanju proizvođača sefova na području Splita, Kaštela i Trogira izvorni je prodajni katalog čuvan u Muzeju Grada Kaštela, proizvođača Carla Jahna. U njemu su prikazani različiti modeli sefova, njihove dimenzije, svojstva i cijene. Također, proizvođač je priložio naputak za korištenje sefova kao i svoju adresu u slučaju potrebe klijenta.

Detalj iz prodajnog kataloga
proizvođača Carla Jahna

Ovaj logotip proizvođač Jahn ističe na naljepnicama te kao i Berger koristi grifone i natpis *virbus units*, koji u prijevodu znači udružene snage.

2. SEF OBITELJI VITTURI

U vlasništvu Muzeja Grada Kaštela i Turističke zajednica Grada Kaštela sef je proizvođača *Mathiasa Adlersfleugela (Wiener Kassen Fabrik)*, danas smješten u dvorcu Vitturi u Kaštel Lukšiću. Izvorno, sef je bio u posjedu plemićke obitelji Vitturi, koja ga je naručila koncem devetnaestog stoljeća za čuvanje svojih dragocjenosti.

Proizvođač im je isporučio sef težine 800 kilograma od polikromiranog metala dimenzija – širina: **74 cm** (bez rubnika, s rubnikom 80cm); dužina: **66 cm** (bez osovine vratnice, s osovinom vratnice 69.5cm) i visina: **111 cm** (bez eliptične profilacije, s profilacijom 122cm).

Izvorno mjesto sefa bilo je u kaštelu spomenute plemićke obitelji, međutim, iz nepoznatih razloga, predmet je bio premješten sredinom prošlog stoljeća, te je zbog očitog neznanja o njegovoj povijesnoj vrijednosti, kontinuirano mijenjao korisnike pa tako i namjene.

Frontalni prikaz sefa obitelji Vitturi u zatečenom stanju

Sef obitelji Vitturi izveden je ručnim radom i tvori oblik kvadrata. Sastavljan je na principu vida i zakovica od približno 40-tak osnovnih dijelova. Cjelu površinu na njemu zapremaju dvostruke pravokutne vratnice definirane ovalnim profilacijama, a dobivene tehnikom lijevanja. Na njima se nalazu vertikalno položene, lijevo 3 fiktivne i desno 3 funkcionalne brave (prekrivene pomičnim okruglim ukrasima) koje se mogu otvoriti jedino uz pomoć dvaju specijalnih ključeva. Negdje po sredini obaju vrata smještene su okretne ručke za povlačenje, oblika prilagođenog rukohvatu.

Unutrašnja površina vrata, čija je polikromija oponašala furnir, djelomično je prekrivena metalnim gravurama s dekorativnim elementima koji su manualno izvedeni jetkanjem. Primarna je uloga tih gravura maskirati mehanizam otvaranja brave.

Frontalni prikaz sefa sa otvorenim vratnicama

Detalj s lijevih vratnica sefa s prikazom metalne gravure (zatečeno stanje)

Detalj s lijevih vratnica sefa s prikazom metalne gravure (zatečeno stanje)

Detalj s desnih vratnica sefa s prikazom figuralnog metalnog ukrasa(zatečeno stanje)

Unutrašnjost je podijeljena u dva dijela. Gornji dio je izveden u obliku ladice s dvostrukim vratnicama, a donji sadrži mobilnu metalnu policu.

Na jednom i na drugim vratnicama, s unutrašnje strane, nalaze se promidžbene naljepnice proizvođača Mathiasa Adlersflügela Bečke tvornice sefova. Za razliku od ranije prikazane naljepnice istoga proizvođača, ova je znatno siromašnija u pogledu dizajna i grafičkoga uređenja. Naime, nisu korišteni nikakvi ukrasni dodaci već je akcent na promidžbenoj poruci i jednostavnosti upotrijebljenoga stila.

Prikaz naljepnice s unutrašnje strane vratnice

Naljepnica u prijevodu na hrvatski jezik glasi:

K. K. P R I V.

Nov dorađen vatrostalan i neprobojan

SEF

BEČKE TVORNICE SEFOVA

od M. Adlersfluegela

Tvornica: Meidling: Wilhelmsstrasse 41.

Skladište: Franz Josefs-Quai 1.

Prednost ovog sefa bila je provjerena i utvrđena kod probnih provala

kao i kod postavljenih vatrenih stihija

Dobivao premije kod svih izložbi

Eliptična ukrasna profilacija s
natpisom proizvođača

Samo je prednja strana sefa, iznad vratnica, produžena u vidu eliptične ukrasne profilacije s izlivenim natpisom proizvođača koji slijedi oblik profilacije.

Ispod njega nalazi se u ravnini sa središnjim profilom, koji odvaja vratnice jednu od druge, kružna šupljina čiji sadržaj nije sačuvan. Za vrijeme restauracije, na području oko šupljine, otkriveni su svjesno nanaseni tragovi dlijeta koji su otukli izliveni natpis *WIEN*. Analogijom će se utvrditi da šupljina nije integralni dio predmeta, već je nastala tijekom njegova boravka u zemlji za koju je naručen.

Detalj s eliptične profilacije s prikazom
otučenog natpisa

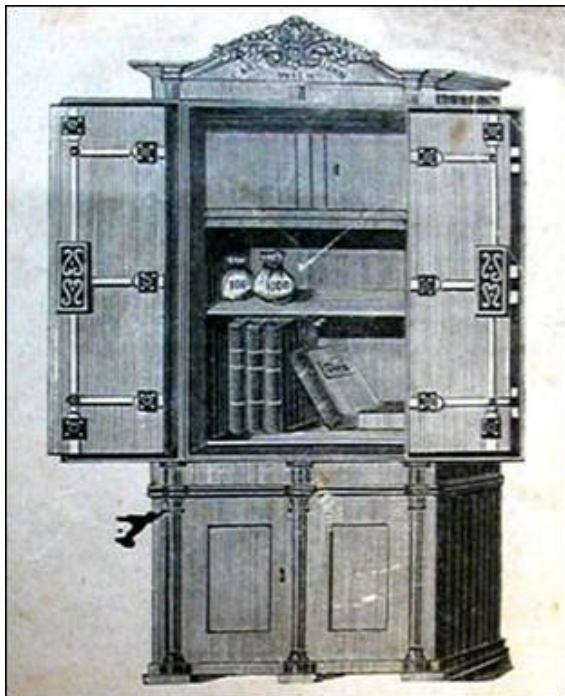
Izvorno ovaj sef počivao je na postolju, koji nažalost nije sačuvan i čiji oblik možemo pretpostaviti samo uz pomoć analogije i individualnih karakteristika ovog objekta. U slučaju ako originalno postolje ne bude pronađeno, rekonstruirat će se novo. Iako pristup rekonstrukcije još nije definiran, moguća su dva načina. Prvi je izrada kopije, koja će se temeljiti na analogiji sličnih sačuvanih postolja i starih tiskovina. Kopija podrazumijeva rekonstrukciju pretpostavljenih originalnih dimenzija i boje, te izradu profila. Drugi mogući pristup je izrada postamenta kojim će se reproducirati samo izvorne dimenzije bez ukrasa.

Detalj desne vratnice s rikazom ostatka grunda, polikromije i pozlate

Jedino su vidljive strane obogaćene vizualnim dodacima u vidu grunda, polikromije i pozlate, dok su stražnja i donja strana predmeta premazane crnom bojom. Pozlatu možemo pratiti na pravilnim konkavnim urezima koji uokviruju brave na jednim i na drugim vratnicama, kao i na onima koji obrubljuju vanjske konture vratnica.

Prema ranije spomenutom prodajnom katalogu proizvođača Carla Jahna, koji je vlasništvo Muzeja Grada Kaštela, sef obitelji Vitturi svojim proporcijama pripadao bi tipu s brojem 4 1 od sortirane grupe 4 1 , 5 1 , 6 1 .

Nr.	Äußeres Maß in cm			Inneres Maß in cm			Tresorhöhe	Untersatz- höhe	Belllaufiges Gewicht in kg	Preis in Kronen mit Pasquille- Riegel
	hoch	breit	tief	hoch	breit	tief				
4 ¹ / ₂	111	74	66	60	52	42	29	47	600	530
5 ¹ / ₂	127	74	66	68	52	42	37	37	700	580
6 ¹ / ₂	143	79	66	81	57	42	40	27	800	670

Prikazi sefa iz prodajnog kataloga proizvođača Carla Jahna i tablice sa specifikacijama

Tablica sa specifikacijama u prijevodu na hrvatski jezik glasi:

Br.	Vanjski obujam [cm]			Unutarnji obujam [cm]			Visina unutarnj sefa	Visina unutarnj police	Težina [kg]	Cijena u Krunama
	visina	širina	dubina	visina	širina	dubina				
41	111	74	66	60	52	42	29	47	600	530
51	127	74	66	68	52	42	37	37	700	580
61	143	79	66	81	57	42	40	27	800	670

3. ZATEČENI SMJEŠTAJ I STANJE OBJEKTA PRIJE RESTAURACIJE

Sef obitelji Vitturi mjesecima se nalazio u neadekvatnim i nekontroliranim vanjskim vremenskim uvjetima, izložen izrazitim oscilacijama temperature i relativne vlažnosti.

Prikaz zatečenog smještaja sefa obitelji Vitturi

Ravnomjerno lijevani komadi kovine koji imaju glatku površinu, kao što je ovdje slučaj, manje korodiraju nego hrapava površina. Glatka površina sprječava pojavu korozijskih žarišta zbog kompaktnosti kristala njene unutarnje strukture.⁵

Međutim, zbog izrazitih oscilacija temperature i relativne vlažnosti kojima je ovaj objekt bio izložen, pojava korozije uzrokovala je visok stupanj oštećenosti, a ujedno i brži raspad kovinske strukture, nego što bi se to desilo u manje ekstremnim uvjetima.

Kod atmosferske korozije osnovni je uzročnik vlaga. Njezina sposobnost je da apsorbira velike količine agresivnih plinova iz zraka te ih s pojavom kondenzacije prenese na površinu kovine. Kondenzacija vlage nastaje pri relativnoj vlažnosti od 60 % i više, što je uvjetovano temperaturom iz zraka i temperaturom predmeta na kojem se kondenzacija odvija.⁶

Najveća oštećenja nalaze se upravo na mjestima gdje se vlaga zadržavala, kao što su međuprostori između vratnica i obližnjih slojeva konstrukcije na koju one prijanjaju, dok su najmanja oštećenja na lijevoj bočnoj strani na koju je predmet bio oslonjen gdje nije bio u velikoj mjeri izložen agresivnim atmosferijama.

Prikaz oštećenja na spojevima vratnica sefa obitelji Vitturi

Najmanja oštećenja na lijevoj su bočnoj strani na koju je predmet bio oslonjen.

Slojevi grunda, polikromije i pozlate na vanjskim stranama tanko su nanesen na način da ne amorfiziraju bogate profilacije. Njihova struktura u velikoj se mjeri delokalizirala. Slojevi su bubrili porastom vlage u okolnoj atmosferi i ljuštili se njezinim opadanjem. Oštećenja navedenih slojeva obilna su i nepovratna, te besmislena u vidu konzervacije. Ona zahtijevaju kompletnu restauraciju kako bi objekt ponovno bio estetski čitljiv.

Prikaz korodirane metalne površine
s ostacima grunda i polikromije

Unutrašnjost sefa i imitacija furnira zbog same je fizičke zaštite dobro sačuvana. Ona će, kao i lijeva bočna strana sefa, biti konzervirana i djelomično restaurirana.

4. ANALOGIJA

U depou muzeja Hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (M.H.A.S.) čuvaju se dva sefa proizvođača **Leopolda Fleischera**, s malenim diferencijama u izvedbi (bez postolja su, nemaju na naličju izvedenu ovalnu profilaciju) i nešto većih dimenzija.

Sefovi iz M.H.A.S.-a

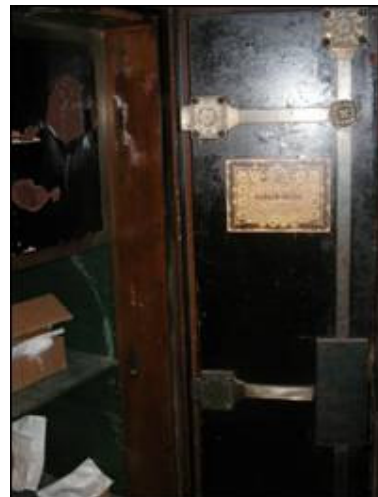
Naljepnica proizvođača Leopolda Fleischera s unutrašnje strane vratnice sefa

Datiraju iz vremena fra *Luja Maruna*, osnivača starohrvatske arheologije (1857-1939), te je moguće da su njegova narudžba.⁷ Njihov značaj u spomenutom muzeju još uvijek nije poprimio nikakvu povijesnu ili umjetničku vrijednost, naime uloga im je i dalje funkcionalna.

Unutrašnjost im je izvedena sa standardnim obilježjima svih proizvođača kao što su ukrasi i metalne gravure koji prekrivaju mehanizme otvaranja i brave, raspored polica i sl. Iznutra je na vratnicama sačuvana originalna polikromija imitacije drva.

Prikaz unutrašnjosti sefa

Prikaz unutrašnjosti sefa

Figuralni metalni ukras na unutrašnjoj strani vratnice

Metalna gravura na unutrašnjoj strani vratnice

Izvana na sefovima nije sačuvana originalna polikromija, već su oni tijekom boravka u muzeju bili prebojani, što prvenstveno možemo uočiti na ukrasima koji prekrivaju brave.

Prikaz fiktivne brave na vanjskoj strani vratnice

Prikaz funkcionalne brave na vanjskoj strani vratnice

S druge strane, obitelji Kuzmanić iz Kaštel Novog vlasnik je dvaju sefova. Sef smješten u podrumu kuće je Wertheimov proizvod, dok je drugi, manji, koji je još u kućnoj uporabi, proizveo Mathias Adlersfluegel.

Prikaz Werthimova sefa obitelji Kuzmanić

Wertheimov sef izgledom ukazuje na nešto sofisticiraniju i brižniju izvedbu od ranije navedenih sefova. Čak je i sama naljepnica dekorativnije uređena i sadržava zbirku osvojenih zlatnih medalja s brojnih natjecanja na kojima se predstavljao proizvođač (Beč 1849., Petrograd 1849., Pešta 1863., Dublin 1865., Pariz 1867. i 1878.).

Naljepnica s unutrašnje strane vratnice sefa

Detalj s naljepnice

Sef je u kuću, prema riječima vlasnika, dospio oko 1930.-tih godina, iako je moguće da je njegov postanak raniji, naime, posljednje spomenuto natjecanje na kojem je sudjelovao proizvođač bilo je 1878. u Parizu.

Na eliptičnoj profilaciji iznad vratnica sefa nalazi se natpis proizvođača.

Prikaz eliptične profilacije iznad vratnica Wertheimova sefa s izlivenim natpisom proizvođača

Sef stoji na relativno sačuvanom originalnom postolju, u ruhu je vanjske originalne polikromije, dok je samo donja polica u unutrašnjosti prebojena crvenom bojom. Ispunjen je izvornim obiteljskim dokumentima i spisima pisanih krasopisom.

Prikaz originalnog postolja Wertheimovog sefa

Prikaz donje unutrašnje police

Sef **Mathiasa Adlersfluegela** je manjih dimenzija od prethodnog. Unutrašnjost je podijeljena policama u tri dijela, od kojih je gornji, analogno svim sefovima zatvoren vratašcima s bravicom.

Frontalni prikaz Adlersfluegelova sefa

Sef s otvorenom vratnicom

S vanjske strane originalna polikromija relativno je dobro sačuvana, dok je s unutrašnje strane, u vidu imitacije furnira, očuvana u većoj mjeri.

Prikaz eliptične profilacije

Na profilaciji iznad vratnica izliveno je ime proizvođača koje oblikom prati samu profilaciju.

Ovdje je ipak riječ o nešto bogatije izvedenoj naljepnici M. Adlersfluegela od one na sefu Vitturi. Sadržava (kao i Wertheimova) zbirku osvojenih priznanja i medalja sa raznih natjecanja (Trst 1872. i 1882., Beč 1880.)

Prikaz naljepnice proizvođača s unutrašnje strane vratnice

U crkvi «Gospa na Hladi» na groblju u Kaštel Sućurcu, kao sastavni dio glavnog oltara, nalazi se sef tvrtke **Wertheim**. U crkvu je dospio 1879. godine kao narudžba mještana.⁸

Prikaz sefa postavljenog na glavni oltar crkve »Gospa na Hladi» u Kaštel Sućurcu (kopija fotografije Tonka Bartolovića)

Naime, 1877 iz te je crkve ukradena srebrna kruna koju su nosili anđeli položeni na okvir drvene slike zvane Gospa na Hladi. Dvije godine kasnije mještani repliciraju drugu (tipičnu imitaciju kasnijih austrougarskih kruna) i zaštićuju je postavljanjem u Wertheimov sef.⁹

Sef podsjeća na oblik oltarnog retabla, a teži 1200 kilograma. Cijelu njegovu površinu lica zapremaju dvostruke vratnice koje su s unutrašnjih strana oslikane klasičnim prikazima Sv. Jurja i Sv. Luke.¹⁰ Otvara se samo za vrijeme crkvenog obreda.

U Turističkoj zajednici u Kaštel Novom nalazi se jednovratni sef bez sačuvanog postolja koji iznad vratnica ima izliven natpis **M. Adlersfluegel**. Ovaj sef manjih je dimenzija od ranije navedenih.

Frontalni prikaz sefa smještenog u Turističkoj zajednici u Kaštel Novom

Sef s odškrnutim vratnicama

Nema sačuvano postolje, a s vanjske strane bio je bojan sivom bojom u nekoliko navrata. Prema sačuvanim ostacima naljepnice proizvođača jasno je da se ponavlja ista shema grafičkog uređenja kao i kod ranije prikazana Adlesfluegelova sefa u vlasništvu obitelji Kuzmanić.

Djelomično sačuvana naljepnice sefa iz Turističke zajednice

U župnom uredu u Kaštel Štafiliću nalazi se dvovratni sef proizvođača **S. Bergera**.

Gornji dio sefa iz župnog ureda u Kaštel Štafiliću

Donji dio sefa

Iako većih dimenzija, on strukturno podsjeća na sef obitelji Vitturi dok se njegovi ukrasni elementi mogu uspoređivati s onima na sefovima u M.H.A.S.-u.

Prikaz fiktivne brave na vanjskoj strani vratnice

Prikaz funkcionalne brave na vanjskoj strani vratnice

Na prikazanim ukrasima koji prikrivaju brave jasno je da sef izvana nema sačuvanu izvornu polikromiju, već je bio prebojen u skladu s obližnjim namještajem.

Eliptična profilacija iznad vratnica

Na eliptičnoj profilaciji iznad vratnica prvi put nailazimo na izliven logotip s inicijalima proizvođača, umjesto punog imena, na kojeg su oslonjeni čuvari blaga i riznica grifoni.

S unutrašnje strane obaju vratnica nalazi se promotivna naljepnica proizvođača s demonstrativnim prikazom otpornosti sefa na vatru.

Naljepnica proizvođača

Detalj s naljepnice

Njegova naljepnica jednostavnim dizajnom odskače od naljepnica ostalih proizvođača, a da je u pitanju skromnost, pokazuje i odabir mat papira. Međutim, kako je već ranije istaknuto, prvi put nailazimo na demonstrativni prikaz testiranja sefa na otpornost od vatrene stihije, smješten u donjem djelu naljepnice.

U Podvorju u Kaštel Sućurcu nalazi se jednovratni sef na sačuvanom originalnom postolju s vratašcima proizvođača **Theodora Wiese**. Ovaj sef se polikromijom ponešto razlikuje od ostalih.

Prikaz sefa iz Podvorja, Kaštel Sućurac

Sef s odškrnutim vratnicama

Naime, oponašanje furnira ovdje se zadržava samo na vanjskim površinama sefa, dok na unutrašnjim nailazimo na slobodniji motiv crnih i smeđih mrlja koje se pretapaju na žutoj pozadini. Polikromija je u cijelosti relativno dobro sačuvana, a to uključuje i pozlaćene dijelove, kao što su sistemi uokviravanja vratnica (iznutra i izvana) kod kojih se jasno očituju potezi kista.

Detalj s vanjske strane vratnice

Detalj s unutrašnje strane vratnice

Različitosti ovog sefa ne završavaju na polikromiji slikarskog karaktera. Gornja polica, od sveukupno tri, je u ovom slučaju natkrivena metalnom gravurom s dekorativnim elementima koji su manualno izvedeni jetkanjem. Također, ovdje umjesto uobičajene nalijepljene etikete proizvođača s unutrašnje strane vratnice, nailazimo na zašarfljenu metalnu pločicu s natpisom proizvođača.

Prikaz unutrašnje metalne gravure

Metalna pločica s natpisom proizvođača

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U znanstvenoj i stručnoj literaturi evidentan je nedostatak sustavne obrade tematike iz područja povijesnoga razvitka i značenja sefova. Istraživanje cjelokupnog povijesnoga značenja ovih *čuvara vrijednosti*, kako u funkcionalnom tako i u estetskom smislu, zahtjeva okupljanje tima povjesničara umjetnosti, restauratora, konzervatora i ostalih stručnjaka, osiguravanje nužnih financijskih sredstava, te analitičko i sustavno pristupanje istraživanju ove kompleksne problematike.

Ovaj rad ne može nadoknaditi nedostatak stručnog istraživanja ovoga područja, ali može biti, iako svojim malenim doprinosom, pokretač nekog ozbiljnijeg istraživanja ovog područja. Naime, sef obitelji Vitturi iz 1890-tih godina, danas smješten u svojem izvornom ambijentu dvorca Vitturi u Kaštel Lukšiću, a u vlasništvu Turističke zajednice i Muzeja Grada Kaštela, središnja je tema ovoga rada. Inače, vlasnici su preuzeli odgovornost restauracije i revitalizacije ovoga predmeta.

Predmet će nakon potrebnih zahvata biti vraćen u izvorno okruženje što će biti obilježeno i formalnom izložbom. Kod izlaganja ovog i njemu sličnih predmeta, trebalo bi slijediti sva pravila koja su u skladu s pružanjem adekvatnih uvjeta u kojima bi materijal, poput metala, mogao neometano egzistirati.

Ako nam je ovo početna misao, naš prvi korak u ostvarenju ovih uvjeta trebao bi početi od saniranja same prostorije u kojoj će se objekt nalaziti, jer bez obzira kako unutarnja mikroklima bude uspostavljena, ako je arhitektura propusna za vlagu kontroliranje ovih uvjeta biti će teško.

Tek nakon što je sama prostorija osigurana možemo krenuti u idealiziranje mikroklimi za pojedini materijal. Dakle, u ovom slučaju, vlaga ne smije doseći vrijednosti iznad 15-45%; sobna temperatura, 18-22°C, bila bi idealna, a osvjetljenost do 200 i više *luxa* dovoljna. Više ili niže vrijednosti od navedenih s vremenom će se odraziti štetno na materijalu, u vidu njegove težnje da se asimilira okolini.

Konačno, držim da je od iznimne važnosti postepeno privikavanje materijala na nove uvjete, jer bez obzira koliko su ti uvjeti idealni, ako se objekt prethodno nalazio u neadekvatnim okolnostima, moramo imati na umu da nagle promjene atmosfere, usprkos našim nastojanjima dobrim namjerama, mogu samo uzrokovati štetu. Također, naglasimo kako bi se objekt trebao nalaziti u ambijentalnom okruženju njemu sličnih predmeta.

Na koncu, želim se zahvaliti gospodinu Mariu Klaiću, pedagogu Muzeja Grada Kaštela, bez čije svesrdne stručne pomoći i strpljenja kod zajedničkih istraživačkih napora, ovaj rad zasigurno ne bih bila u mogućnosti privesti kraju.

BILJEŠKE:

- ¹ Prema prodajnom katalogu proizvođača Carla Jhana (vlasništvo Muzeja Grada Kaštela)
- ² www.werteim.at i www.aeiou.at
- ³ Prema konzultancijama sa stručnim djelatnicima Muzeja Grada Kaštela
- ⁴ www.familienforschung-hobohm.de
- ⁵ Miroslav Klarić, Uvod u konzervaciju kovina, Hrvatski pomorski muzej Split, Split, 1998., str. 51.
- ⁶ Ibid., str. 52.
- ⁷ Prema konzultancijama sa stručnim djelatnicima M.H.A.S.-a
- ⁸ Knjižica *Gospa na Hladi*, Kaštel Sućurac, 1993., Pretiskano iz *Kalendara Srca Isusova i Marijina za godinu 1909.*, str.22.
- ⁹ Časopis Sućurački Muzealar, Kaštel Sućurac, br. 15, kolovoz 1994.
- ¹⁰ Knjižica *Gospa na Hladi*, Kaštel Sućurac, 1993., Pretiskano iz *Kalendara Srca Isusova i Marijina za godinu 1909.*, str.10.